

Addiction Specialists in the Czech Republic: What is their Place on the Job Market? A Survey among Graduates in Addictology

Pavlovská, A., Mioviský, M., Vacek, J.

Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation | Pavlovská, A., Mioviský, M., Vacek, J. (2018). Kde má adiktolog v ČR své místo na trhu práce? Výzkum pracovní uplatnitelnosti z pohledu absolventů studijních programů adiktologie. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 1(3), 120–127.

Background | Research on the graduates' employability provides key feedback for universities, students, and decision-makers. The topic is important as the first international curricula (UPC/UTC) and professional platforms are being developed. **Aims** | To identify the rate and characteristics of the employability of addictologists on the labour market, whether they work in the field and under what conditions, and, if not, what prevents them from doing so. **Methods** | The study population comprised the graduates of the study programme Addictology from 2005 to 2016. Data was collected using an online questionnaire, with a 59% response rate, and analysed using MS Excel and IBM SPSS 22. **Results** | 58% of the respondents work in the field of addictology, mostly in low-threshold and outpatient services. 62% of them had already worked

during their studies. 53% work in Prague, two-thirds of them on a full-time basis. One-third has other employment and half of them work as addictologists. Men are more likely to work in the field. 69 persons do not work in addictology, with 39 never having looked for such a job. The reasons for the latter included low salaries, the offer of a different job, and a lack of work opportunities. Those working in addictology tended to rate both the quality of the study programme and the demand for the profession in more positive terms and they are also significantly more likely to be members of the Czech Association of Addictologists. **CONCLUSION** | The results are of great value and will be used for adjusting the study programmes to meet the requirements of practice and for the process involving the implementation of the UPC and UTC curricula.

Keywords | Addictology – Employability – Graduate – Profession – Study programme – University

Submitted | 3 August 2018

Accepted | 1 November 2018

Grantsupport | The research was supported by the Grant Agency of Charles University, No. 124317, Charles University, No. PROGRESQ06/LF1, Colombo Plan, and the United States Department, Bureau of Narcotics and Law Enforcement Affairs, Demand Reduction Division (INL).

Correspondence address | Amalie Pavlovská, Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University and General University Hospital in Prague, Apolinářská 4, 128 00 Prague 2, Czech Republic

amalie.pavlovska@lf1.cuni.cz

Kde má adiktolog v ČR své místo na trhu práce? Výzkum pracovní uplatnitelnosti z pohledu absolventů studijních programů adiktologie

Pavlovská, A., Miovský, M., Vacek, J.

Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Citace | Pavlovská, A., Miovský, M., Vacek, J. (2018). Kde má adiktolog v ČR své místo na trhu práce? Výzkum pracovní uplatnitelnosti z pohledu absolventů studijních programů adiktologie. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 1(3), 120–127.

Východiska | Evaluace zkušeností absolventů vysokých škol se vstupem na trh práce poskytuje klíčovou zpětnou vazbu poskytovatelům studijních programů, uchazečům a decision makerům. Téma nabývá na významu také vznikem prvních mezinárodních kurikul (UPC/UTC) a odborných platforem. Profese adiktologa je mladá a hledá postavení v systému služeb pro uživatele návykových látek, proto máme omezené údaje o úspěšnosti uplatnění absolventů studia adiktologie na trhu práce. **Cíle** | Zjistit míru a charakteristiky uplatnění profese adiktologa na trhu práce, zda absolventi studijních programů adiktologie pracují v oboru, za jakých podmínek, a pokud ne, z jakých důvodů.

Metodika | Populaci tvořili absolventi studia adiktologie z let 2005–2016. Data byla sbírána formou online dotazníku, s návratností 59 %, a zpracována pomocí MS

Excel a IBM SPSS 22. **Výsledky** | V oboru adiktologie pracuje 58 % respondentů, nejčastěji v nízkoprahových a ambulantních službách. Celkem 62 % z nich pracovalo již během studia, 53 % pracuje v Praze, 2/3 na plný úvazek. Třetina má ještě další zaměstnání, 1/2 pracuje na pozici adiktolog, častěji muži. Ti jsou v oboru zaměstnání statisticky významně častěji. Celkem 69 osob nepracuje v oboru, 39 tuto práci nikdy nehledalo. Mezi důvody patří nízký plat, jiná nabídka či nedostatek pracovních příležitostí. Pracující v oboru hodnotí pozitivněji kvalitu studia i poptávku po profesi adiktologa, taktéž jsou častěji členy České asociace adiktologů. **Závěr** | Výsledky studie jsou zásadní, budou využity k úpravě podoby studia více směrem k požadavkům praxe a také pro proces implementace kurikul UPC a UTC v rámci internacionalizace oboru adiktologie.

Klíčová slova | Absolvent – Adiktologie – Pracovní uplatnitelnost – Profese – Studium – Univerzita

Došlo do redakce | 3. srpna 2018

Přijato k tisku | 1. listopadu 2018

Grantová podpora | Výzkum byl realizován za finanční podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy, č. 124317, Karlovy univerzity No. PROGRESQ06/LF1 a Colombo Plan and the United States Department, Bureau of Narcotics and Law Enforcement Affairs, Demand Reduction Division (INL).

Korespondenční adresa | Mgr. et Mgr. Amalie Pavlovská, Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, Apolinářská 4, 128 00 Praha 2

amalie.pavlovska@lf1.cuni.cz

1 ÚVOD

Tým¹ Kliniky adiktologie od roku 2003 postupně vytváří a rozvíjí studijní obor adiktologie, plynule tak vznikla, byla akreditována a otevřena bakalářská (2004), magisterská (2007) a doktorská (2011) úroveň studia (Miovský, 2007; Miovský et al., 2016). Bakalářské studium (Bc.) poskytuje teoretické vzdělání a dovednosti pro case management, prevenci a léčbu komplikací spojených s návykovým chováním. Kombinuje základní znalosti a dovednosti z psychologie, sociální práce a nelékařských oborů. Navazující magisterské studium (Mgr.) připravuje klinické pracovníky, ale také budoucí manažery, tvůrce drogové politiky a vědce. Doktorské studium je úžeji zaměřeno na výzkum v adiktologii (podrobněji Miovský et al., 2016).

Autoři článku se jako členové tohoto týmu zaměřili na některá témata klíčová pro další rozvoj oboru adiktologie² jak v rámci České republiky, tak v mezinárodním kontextu. Za tímto účelem byl zahájen proces implementace mezinárodních kurikulů Universal Prevention Curriculum (UPC) a Universal Treatment Curriculum (UTC) do existujícího studijního programu. Smyslem je mj. lépe připravit absolventy pro výkon profese nejen v ČR, ale také v zahraničí a otevřít studium adiktologie mezinárodním studentům. Klinika adiktologie plní roli Koordinačního centra pro Evropu v rámci platformy ICUDDR, která celosvětově sdružuje univerzity nabízející vzdělání v adiktologii, a je tak v první linii aktuálního vývoje. Dostupnost specializovaného akademického vzdělání zvyšuje profesionalitu a atraktivitu celého oboru. V minulosti pracovali v adiktologických službách odborníci z jiných profesí, kteří neměli specializované vzdělání a mnohdy nechťeli primárně pracovat s cílovou skupinou uživatelů návykových látek (dále NL) (van Boekel, Brouwers, van Weeghel & Garretsen, 2014), případně jiní méně kvalifikovaní pracovníci či exuseři (Miovský, 2007). Vývoj směrem k vyššímu vzdělání je patrný i v zahraničí (např. Adams et al., 2017), kde existuje velké množství studijních programů a jiných možností vzdělávání v oblasti adiktologie, v Evropě najdeme více než 34 programů, v USA pak téměř 400 (Pavlovská, Miovský, Babor & Gabrhelík, 2017; Pavlovská et al., 2018; Taleff, 2003).

Adiktolog je však v kontextu střední Evropy stále relativně mladou profesí (Butler, 2011), v ČR je legislativně zakotvena od r. 2008 (zákon č. 96/2004 Sb.). Tzv. „pražský model studijního programu adiktologie“ (Miovský et al., 2016) vznikl a vyvíjí se samostatně, čímž vytváří vlastní profilaci absolventů, tzv. generických odborníků, kteří integrují terapeutické dovednosti s dovednostmi v ob-

lasti prevence a harm reduction (Miovský et al., 2015). Adiktolog má v ČR unikátní postavení odborníka kompetentního k samostatnému výkonu povolání ve zdravotnictví. Stále však hledá své místo ve stávajícím systému služeb pro uživatele NL a závislé a je důležité věnovat se tomu, jakým způsobem se to daří. Význam takového výzkumu je evidentní nejen v tuzemském, ale i v mezinárodním kontextu vývoje profese. Pro univerzity by pracovní uplatnitelnost jejich absolventů měla být klíčovou otázkou a informace z výzkumů mezi absolventy cenou zpětnou vazbou (Messum, Wilkes, Jackson & Peters, 2016). V jiných oborech jsou výzkumy úspěšnosti absolventů v uplatnění na trhu práce běžnou praxí (např. Polesná, 2016; Schneiderová, 2014; Šeďa & Šeďová, 2012), v adiktologii to zatím není obvyklé. Nicméně existují prvotní pokusy o evaluaci studia či získávání informací od absolventů. Na Novém Zélandu telefonicky kontaktovali absolventy programů, když zjišťovali úroveň vzdělání pracovníků v adiktologických službách (Adams et al., 2017). Na platformě 1. LF byly realizovány dva výzkumy, které se okrajově zabývaly tématem pracovní uplatnitelnosti adiktologů (Kačírková, 2015; Sklenářová Francová & Janouškovec, 2010), oba však byly primárně zaměřeny na evaluaci studia.

Článek představí první část studie pracovní uplatnitelnosti adiktologů, a to výsledky zahrnující 165 absolventů Bc. i Mgr. programu, kteří se zapojili do dotazníkového šetření.

2 METODIKA VÝZKUMU

2.1 Cíle studie a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo zjistit míru a charakteristiky pracovní uplatnitelnosti profese adiktologa na trhu práce v České republice.

Autoři pracovali s výzkumnými otázkami: Jaký podíl absolventů studijních programů adiktologie pracuje v adiktologických službách? V jakých typech služeb jsou absolventi zaměstnáni? Měli absolventi primárně zájem o zaměstnání v oboru adiktologie? Za jakých podmínek absolventi ve službách pracují? Na jakých pracovních pozicích? Z jakých důvodů případně absolventi v oboru nepracují?

2.2 Výzkumný soubor

Základní soubor tvořilo 279 osob-absolventů pregraduálních studijních programů adiktologie za celou dobu jejich existence, tj. z let 2005–2016. Osloven byl celý základní soubor respondentů, 19 z nich se nepodařilo kontaktovat. Celkem 169 osob vyplnilo dotazník, po vyřazení nerelevantních odpovědí (respondent nebyl absolventem studia adiktologie) byl počet navrátilivších se dotazníků 165 (59,1 %). Celkový počet absolventů pouze Bc. studia byl 181 (odpovědělo 79 osob), celkem 24 absolventů

1 | Zvláštní poděkování patří core teamu pracujícím ve složení Jiří Libra, Kamil Kalina, Petr Popov, Hana Fidesová, Roman Gabrhelík.

2 | Obor adiktologie je v České republice chápán a definován jako samostatný obor a odbornost (kvalifikace) zabývající se prevencí, léčbou a výzkumem tzv. závislostního typu chování bez ohledu na to, zda je takové chování vázáno na určitou substanci (návykovou látku), či na určitou činnost (hra na výherních hracích automatech, hra na PC atd.), dochází-li k prokazatelné újmě či poškození jedince, jeho okolí (např. rodiny) nebo společnosti (Miovský, 2007, p. 35).

prošlo pouze navazujícím Mgr. studiem (odpovědělo 16). Oba programy absolvovalo celkem 74 respondentů (odpovědělo 70 osob). Z celkového počtu populace bylo 37 mužů a 242 žen, dotazník vyplnilo 25 mužů a 140 žen, návratnost dotazníků byla tedy vyšší u mužů než u žen. Více než 50 % respondentů bylo ve věku do 29 let, 34 % mezi 30 a 39 lety, 10 % pak nad 40 let. Polovina respondentů žije v kraji Praha, 24 osob v kraji Středočeském, v každém z ostatních krajů nalezneme do 10 osob. V Karlovarském a Ústeckém kraji je vyšší zastoupení mužů. Celkem 114 (69 %) respondentů má kromě adiktologie ještě další kvalifikaci, tj. vystudovali i jiný středo- či vysokoškolský obor. Z absolventů Bc. adiktologie má další kvalifikaci 53 % osob, mezi těmi, kdo studovali magisterské, ale nikoliv bakalářské studium adiktologie, má další kvalifikaci 93 % respondentů. Další kvalifikaci mají častěji absolventi kombinované formy studia a respondenti starší 30 let. Dvě třetiny studovaly v prezenční formě studia, třetina v kombinované. V prezenční formě studovaly častěji ženy a respondenti do 29 let věku, v kombinované formě je tomu naopak.

2.3 Metody tvorby a analýzy dat

Data byla získána formou dotazníkového evaluačního šetření. Dotazník byl vytvořen cíleně a konzultován se zástupci profesní asociace. Je složen z různých typů otázek, uzavřených s možnostmi, otevřených a škál. Obsahuje obecnou část o absolventovi (věk, pohlaví, typ absolvovaného studia, ročník ukončení, další kvalifikace, forma studia), poslední otázka „Pracujete aktuálně v oboru adiktologie?“ sloužila jako rozřazovací, kdy podle odpovědi byl respondent v dotazníku odkázán buď na druhou část pro pracující v oboru, nebo na třetí pro pracující mimo obor adiktologie. Tam již byly obsaženy specifické otázky věnované zařízení, kde jsou absolventi zaměstnáni, na jaké pozici pracují, jaké činnosti vykonávají, výši mzdy, hodnocení přínosu studia atd., případně důvodům, proč v oboru nepracují.

Sběr dat probíhal online prostřednictvím Google dokumentů, kde vznikl přímý odkaz na dotazník, následně jej mohl absolvent vyplnit bez nutnosti přihlášení. Tato forma sběru dat byla zvolena z důvodu snadného šíření. Dotazník byl rozeslán všem absolventům adiktologie prostřednictvím jejich e-mailových adres uvedených v SIS a adres, které si jednotlivé ročníky vytvářejí společně, a je tedy jejich prostřednictvím možné kontaktovat všechny studenty. Dotazník byl vyvěšen v období února-dubna 2017, absolventům byly rozeslány tři výzvy k vyplnění. Současně byl odkaz uveden na webových stránkách www.adiktologie.cz a na Facebooku Studium adiktologie, kam mají absolventi a studenti volný přístup.

Data byla získána v elektronické podobě, jejich zpracování proběhlo v tabulkovém procesoru MS Excel a IBM SPSS 22. Pro zjištění statistické významnosti rozdílů v četnostech byl použit test dobré shody (Pearsonův chí-kvadrát), pro zjištění statistické významnosti rozdílů v průměrech

Studentův dvouvýběrový t-test a pro korelaci pořadových proměnných bylo použito Kendallovo tau b.

2.4 Etické otázky

Výzkum byl dobrovolný, respondenti měli možnost se rozhodnout, zda se studie zúčastní, či nikoliv. Současně měli možnost kdykoliv od studie odstoupit přerušáním vyplňování dotazníku. Respondenti nepodepisovali ani ústně neudělovali informovaný souhlas s účastí, nicméně souhlas byl získán ve formě konkludentní, kdy otevřením příslušného odkazu a vyplněním dotazníku souhlasili s účastí ve výzkumu a zpracováním výsledků. Dotazníkové šetření proběhlo anonymně do té míry, že byl zachován údaj o roce ukončení studia. Všechny etické otázky a rizika byly transparentní součástí oslovovacího dopisu, jenž respondenti obdrželi v e-mailové formě. S účastí na studii nebyly pro respondenty spojeny žádné náklady ani jiné závazky. Dotazník a design studie byly schváleny Etickou komisí Všeobecné fakultní nemocnice v Praze pod číslem 117/16 Grant GAUK 1. LF UK.

3 VÝSLEDKY

3.1 Charakteristiky respondentů aktuálně zaměstnaných v oboru adiktologie

V oboru adiktologie pracuje 96 respondentů výzkumu z celkových 165 (58 %), statisticky významně více mužů (19; 76 %) než žen (77; 55 %). Zatímco podíl pracujících a nepracujících v oboru je u studentů prezenční formy téměř vyrovnaný, u kombinované formy studia je významně více těch, kteří po ukončení studia v oboru pracují (70 ku 30 %). Celkem 62 % respondentů pracovalo v oboru již během studia, méně často pracovali respondenti do 29 let, ti také nejméně často pracovali na plný pracovní úvazek oproti starším kategoriím. Významně častěji pracovali během studia na plný úvazek studenti v kombinované formě (56 % oproti 6 % u studentů prezenční formy). Celkem 72,5 % těch, kteří pracovali v oboru již během studia, zde pracuje i nyní. Naopak 65 % respondentů, kteří během studia v oboru nepracovali, v něm nyní nepracuje.

Celkem 53 % respondentů je zaměstnáno v Praze. Více než 14 % respondentů pracuje ve Středočeském kraji, 11,5 % v kraji Ústeckém. V ostatních krajích se počet pracujících absolventů pohybuje do 10 % (1 až 7 osob). Geografická vzdálenost od Prahy umožňuje respondentům žijícím ve Středočeském kraji dojíždět za prací do hlavního města (4 osoby, 36 %). Lze říci, že absolventi, kteří žijí v jiných krajích než v Praze, velmi pravděpodobně ve stejném kraji i pracují v oboru adiktologie. Z výsledků vyplývá, že za prací dojíždí 20 % respondentů, významně častěji z Pardubického a do Středočeského a Ústeckého kraje.

Délka praxe v oboru a plat spolu koreluje středně ($\tau_b=0,380$, $p<0,001$), což je jasná a silná vazba. V tabulce 1 lze vidět průměr odhadů hrubého měsíčního platu adiktologa dle

	Délka praxe				
	méně než 1 rok	1 rok–2 roky	2 roky–5 let	5 let–10 let	více než 10 let
Průměrná hrubá mzda v korunách	13 750 Kč (536 EUR)	16 711 Kč (652 EUR)	19 792 Kč (772 EUR)	21 591 Kč (842 EUR)	25 833 Kč (1008 EUR)

Tabulka 1 | Délka praxe a průměrná výše hrubého měsíčního platu v Kč a v eurech (hrubý přepočít, směnný kurz ze dne 7. 12. 2017)

délky praxe. Částky jsou uvedeny v průměru, nezávisle na pracovní pozici. Co se týče spokojenosti s výší platu, 47 % osob je nespokojeno či spíše nespokojeno, naopak 27 % je spíše spokojeno či spokojeno, není rozdíl mezi pohlavími. Dotazovali jsme se také na skutečnost, zda je práce v adiktologické službě jediným zaměstnáním respondentů. Pro dvě třetiny tomu tak je (47 % mužů; 74 % žen), třetina má ještě další zaměstnání.

Rozložení absolventů v adiktologických službách ukazuje, že nejčastěji pracují v nízkoprahových službách – v kontaktních centrech a terénních programech (42 osob, 44 %), navíc platí, že statisticky významně častěji v tomto typu služeb pracují muži oproti ženám. Následují zařízení ambulantní léčby (29 osob, 30 %). Ostatní služby zobrazuje tabulka 2. Respondenti dále pracují v oblastech výzkumu (6,5 %), protidrogové politiky (4,7 %), státní správy (2,8 %). Polovina respondentů má v pracovní smlouvě svou pozici označenou „adiktolog“, 63 % mužů a téměř 50 % žen. Z těch, kdo mají pozici adiktolog, vykazuje 28 % adiktologické výkony k úhradě pojišťovně, 28 % o to usiluje a zbývajících 44 % tak nečiní.

Typ služby	Absolventi
Nízkoprahové služby (KC, TP)	42
Ambulantní služby (včetně denního stacionáře)	31
Střednědobá ústavní léčba, detox	23
Primární prevence	12
Substituční léčba	7
Terapeutické komunity	4
Vězeňství	3
Následná péče, doléčování	2

Tabulka 2 | Počet absolventů adiktologie v jednotlivých typech služeb

Celkem 42 % pracujících v oboru získalo své zaměstnání na základě odpovědi na uveřejněný inzerát. 14 % ho získalo díky doporučení, 13 % zaslalo životopis i bez vypsaného inzerátu a stejný podíl získal práci díky nabídce ve stávajícím zaměstnání, 11 % pak dostalo pracovní nabídku na základě absolvované odborné praxe v rámci studia. Žádný respondent nezískal pracovní místo prostřednictvím úřadu práce.

Výsledky ukazují, že 64 respondentů (67 %) by v horizontu 5–10 let rádo nadále pracovalo v adiktologických službách. Shodně 19 respondentů (20 %) uvedlo, že plánují otevření vlastní praxe či se vidí v managementu adiktologické služby (častěji muži), případně na mateřské dovolené. Mimo obor míří 7 osob (7 % respondentů).

3.2 Charakteristiky respondentů nepracujících v oboru adiktologie

Po dokončení studia nepracuje v oboru adiktologie 69 osob, 6 mužů a 63 žen. Jedná se o 40 % absolventů jen Bc. studia, 41 % absolventů obou stupňů vzdělání a 50 % absolventů pouze Mgr. studia, kteří mají jiné bakalářské vzdělání, a tudíž i další kvalifikaci. Téměř 60 % respondentů nepracujících v oboru v něm nepracovalo ani během studia. Jen 30 osob z celkových 69 si primárně po studiu hledalo zaměstnání v oboru, 39 nikdy o takovou práci neusilovalo.

Mezi důvody, které respondenty vedly k tomu, že nepracují v oboru adiktologie, byly nejčastěji zmíněné nedostatečné finanční ohodnocení (39x), zajímavá pracovní nabídka v jiném oboru (30x) a nedostatek pracovních příležitostí (28x). Čtyři respondenti uvedli jako důvod nezáměr v oboru pracovat. Pakliže by respondenti měli možnost zvolit si typ adiktologické služby, kde by rádi pracovali, 16 % (20 osob) by volilo ambulantní léčbu. Shodně 16 respondentů by se rádo vidělo v doléčovacím programu a v nízkoprahových službách. Preference se mezi pohlavími odlišují, muži statisticky významně častěji preferují práci v terénních programech.

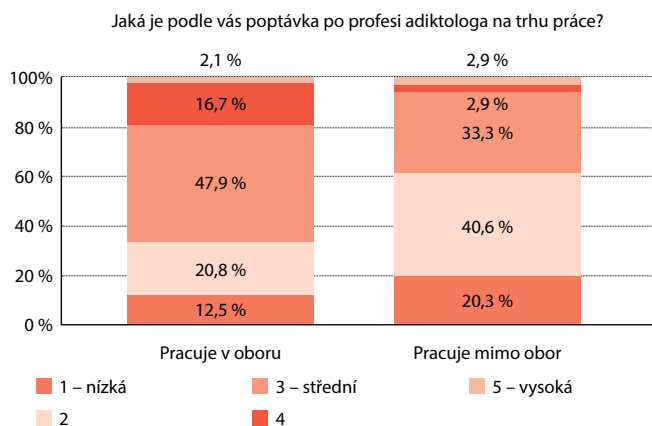
3.3. Srovnání skupin pracujících a nepracujících v oboru adiktologie

Ve vnímání kvality vzdělání získané studiem adiktologie se neukázaly výrazné rozdíly, respondenti hodnotili na škále (1–5, od nízké po vysokou). Nižší hodnocení uvedlo více respondentů pracujících v oboru, shodně ale častěji hodnotili kvalitu studia jako spíše vysokou a vysokou. Statisticky významný rozdíl je patrný při subjektivním hodnocení poptávky po profesi adiktologa na trhu práce (škála 1–5, od nízké po vysokou), kdy absolventi nepracující v oboru hodnotí poptávku jako nižší (průměrně 2,28) oproti těm, kteří mají zaměstnání v adiktologii (průměrně 2,75) (procentuální rozdělení ukazuje graf 1).

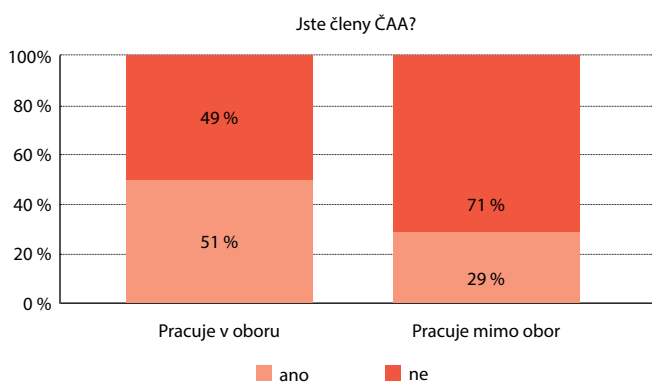
Absolventi pracující v oboru jsou statisticky významně častěji členy České asociace adiktologů, a to v 51 %, oproti 29 % respondentů z řad zaměstnaných mimo obor (graf 2).

4 DISKUSE

V oboru adiktologie je po dokončení studia zaměstnáno 58 % absolventů. Tento výsledek se zdá pozitivní, potvrzují ho i dřívější průzkumy Kačírkové (2015) a Sklenářové Francové & Janouškovce (2010), které shodně uvádí



Graf1 | Hodnocení míry poptávky po profesi adiktologa na trhu práce, srovnání skupin respondentů pracujících a nepracujících v oboru adiktologie



Graf2 | Srovnání míry členství v České asociaci adiktologů u skupin pracujících v oboru a mimo něj

míru uplatnění 52 %, avšak vliv mohla hrát nízká míra nezaměstnanosti, která u 15–64letých dosáhla v červnu 2017 úrovně 2,9 % a meziročně se snížila o 1,3 procentního bodu. Míra zaměstnanosti téže skupiny činila 73,3 % (ČSÚ, 2017).

Určujícím faktorem budoucího zaměstnání se ukazuje být indikátor práce v oboru již během studia. Statisticky významně častěji jsou v oboru zaměstnaní muži, jedná se však o nízký počet osob (19). Celkový počet mužů mezi studenty adiktologie je taktéž nízký, ve sledovaném období jich bylo 37. Nad možným vysvětlením, proč je v pomáhajících profesích méně mužů než žen, se v kontextu sociální práce zamýšlí např. Paulík (2004). Kačírková (2015) shrnuje, že adiktolog-muž má vyšší šanci nalézt zaměstnání v oboru než žena. Platí však, že muži mají zároveň častěji kromě adiktologie ještě další zaměstnání, případně vyšší pracovní úvazky.

Průměrná výše měsíční mzdy adiktologa, bez ohledu na pohlaví a délku praxe, činí 19,5 tisíce Kč. Ve srovnání s podobnými pomáhajícími profesemi vidíme, že adiktolog je ve srovnatelné kategorii se sociálním pracovníkem (19 tisíc), nutričním terapeutem (20 tisíc) i všeobecnou sestrou (22,5 tisíce Kč) (Profesia CZ, 2017). Výše se pohybují klinický psycholog a lékař. Výsledky výzkumu

Reflex uvádějí průměrný měsíční příjem absolventa VŠ v prvních pěti letech kariéry 31 200 Kč, zároveň platí, že na příjem vyšší než 30 tisíc Kč dosáhne pouze třetina absolventů (Koucký, Ryška & Zelenka, 2014). Výše platů v naší studii může být zkreslena tím, že část respondentů je zaměstnána na nižší úvazek, ale otázka neupozornila na nutnost přepočtu platu na celý úvazek, výsledky jsou proto orientační. Nicméně, jak ukázaly již výzkumy Kačírkové (2015) i Sklenářové Francové & Janouškovce (2010), nízké finanční ohodnocení je jedním z hlavních důvodů, proč absolventi nehledají či postupně opouštějí zaměstnání v oboru. Dalším důvodem bývá také zajímavá nabídka, které dá absolvent přednost, a následně setrvá v zaměstnání mimo obor. Koucký et al. (2014) navíc upozorňují na skutečnost, že v mnoha případech zastávají absolventi vysokých škol místa, ve kterých by se v minulosti uplatnili pracovníci s nižším vzděláním. Tomu odpovídá naše zjištění ohledně pracovních pozic, kdy řada adiktologů je zaměstnána na kvalifikačně nižších pozicích, zejména se jedná o pracovníka v sociálních službách, kde je dle zákona č. 108/2006 Sb. definována podmínka středoškolského vzdělání. S tím souvisí také odlišné finanční ohodnocení. Jednou z možností by bylo usilovat o příznání kvalifikace sociálního pracovníka prostřednictvím absolvování studia adiktologie (Kačírková, 2015), jelikož výsledky ukázaly, že mít další kvalifikaci v jiném oboru může vést ke zvýhodnění na trhu práce.

Vidíme výraznou míru centralizace absolventů v Praze. Zastoupení adiktologů v dalších krajích je nízké, některé kraje slouží více jako cílová destinace pro práci, kdy ale respondenti současně žijí v kraji jiném. Do budoucna by bylo vhodné se na tento jev zaměřit, stejně jako na plánované rodičovství u 20 % absolventek. Je možné, že v určitých obdobích bude zdánlivý nedostatek adiktologů na trhu práce, a to zejména v krajích mimo Prahu.

Nejvyšší počet adiktologů působí v nízkoprahových službách (shodně s výzkumy Kačírkové, 2015; i Sklenářové Francové & Janouškovce, 2010). V tomto typu služeb je možné začít pracovat již během studia, i na částečný úvazek, proto se mnohdy jedná o prvotní zaměstnání absolventů adiktologie. Nicméně ukazuje se, že nízkoprahové služby často slouží jen jako tzv. přechodné zaměstnání pro mladší respondenty, případně ho absolventi zcela přeskóčí a primárně míří do služeb s „vyšším prahem“. To potvrzují výsledky u skupiny pracujících v oboru i mimo něj. Logicky je pak druhou nejvíce vyhledávanou oblastí ambulantní léčba, i vzhledem k rozvoji specializovaných adiktologických ambulancí a s nimi spojených výkonů (Sazebníky výkonů) a úhrady ze strany pojišťoven.

Akreditační spis (2011) definuje profil absolventa adiktologie ve třech základních oblastech: v prevenci užívání NL a nelátkových závislostí, poradenství, léčbě a sociální reintegraci i ve veřejné správě, managementu, penitenciární a postpenitenciární péči. Je patrné, že výsledky potvrzují široké rozpětí možností pracovního uplatnění profese adiktologa. Absolventi uvedli zaměstnání v adiktologických službách (Libra et al., 2015), jak

zdravotních, tak sociálních, ale také ve výzkumu a protidrogové politice, státní správě či školství. Nicméně poměru absolventů pracujících v neklinických oblastech (naše studie 13 %, Sklenářová Francová & Janouškovc /2010/ uvedli 25 %) a těch, kteří se profilují v klinické práci (87 %), je důležité věnovat pozornost. Studium adiktologie je koncipováno tak, aby umožňovalo obě cesty profílce (Miovský et al., 2016), teoretický směr je však mezi studenty spíše upozaděn.

Mezi absolventy prezenční a kombinované formy se neukázaly významné rozdíly, vyjma délky praxe, výše úvazku a věku. Kombinované studium adiktologie bylo původně koncipováno právě pro potřeby studentů, kteří jsou již zaměstnaní, ale stojí o doplnění vzdělání. To potvrzují zjištěné výsledky: v kombinované formě pravděpodobněji budou studovat ti, kdo již v oboru pracují, mají za sebou několikaletou praxi a během zaměstnání si doplňují vzdělání ve své specializaci. Platí také, že pravděpodobně po absolvování studia v oboru setrvávají. K podobným závěrům dospěli také Adams et al. (2017), kteří původně prezenční studium uzpůsobili a otevřeli studentům z řad pracujících.

Pro zvyšování uplatnění absolventů a formování profesní identity adiktologů je tedy nezbytná kontinuální spolupráce mezi absolventy, univerzitami a zaměstnavateli v praxi. Krokem k efektivnější přípravě studentů může být úprava kurikulů dle potřeb praxe, např. za využití implementace specifických zahraničních kurikulů (UPC/UTC) (ICUDDR, 2017). Klíčové je vytvoření mezinárodního rámce přenosu vzdělávání mezi zeměmi, na čemž aktuálně pracuje International Centre for Credentialing and Education for Addiction Professionals (Colombo Plan, 2017). Cílem je, aby čeští studenti byli dobře připraveni jak teoreticky, tak prakticky, a to za využití našich historických zdrojů, ale i inspirace ze zdrojů zahraničních. Tyto modely mohou pomoci k přesnější formulaci profilu absolventa a vymezení odborných kompetencí adiktologa, což lze cyklicky využít pro efektivní propagaci profese mezi zaměstnavateli a zvýšení informovanosti laické i odborné veřejnosti o tom, kdo adiktolog je, co dělá a jak může spolupracovat s ostatními odborníky (Adams et al., 2017; Butler, 2011).

Studie je výjimečná svým záběrem, ať v počtu respondentů, tak v šíři zjištění. Na jejich základě je možné reagovat úpravami ve studijních plánech i v reálné praxi oboru adiktologie. Mezi možné limity patří zkreslení dané samovýběrem respondentů, kteří dotazník vyplnili, absence informací o těch, kteří ho nevyplnili, a samotný online sběr dat. Některé otázky v dotazníku nebyly formulovány správně, tudíž výstupní data mají nízkou vypovídací hodnotu, případně je není možné vyhodnotit. Autoři studie jsou spolutvůrci studijního programu, pro zajištění objektivitu probíhaly konzultace se zástupci ČAA.

5 ZÁVĚR

S ohledem na mezinárodní vývoj studijních programů adiktologie (viz např. Babor, 2000; Taleff, 2003) i na diskusi o první vzniklé dlouhodobé Koncepci vzdělávání v adiktologii v ČR (Miovský, 2014) přinesla naše studie důležité poznatky. Pražský model studia (Miovský et al., 2016) kvalifikuje absolventy dle platné legislativy pro práci ve zdravotnictví, to vytváří z hlediska tuzemského trhu práce a uplatnitelnosti absolventů velmi specifickou a od mnoha zemí odlišnou situaci. Mezi zásadní faktory patří možnost adiktologů otevřít a samostatně provozovat zdravotnické zařízení, být kontraktováni pojišťovnou, a získat tak pro péči o závislé tento zdroj financování. To je průlomový krok mající potenciál proměnit zdravotní péči o závislé, ale také postavení adiktologů v celém systému. Jde o unikátní model využitelný také v dalších zemích. Jeho ověřování přináší řadu otázek na profil a kompetence absolventů, jejich postavení vůči ostatním profesím a také financování.

Výsledky ukazují široké možnosti absolventů adiktologie při hledání zaměstnání v oboru a také schopnost včlenit tuto profesi do rozmanitého spektra oblastí a typů služeb. Budou dále využity jako zpětná vazba pro univerzitu i profesní asociaci.

Studie přinesla také podněty pro další výzkum, ať jde o již běžící zrcadlovou studii zaměřenou na pracovní uplatnitelnost absolventů adiktologie z pohledu potenciálních zaměstnavatelů – poskytovatelů adiktologických služeb, či o mapování motivace mužů a žen ke studiu a práci v oboru – výsledky ukazují genderové rozdíly. Je také žádoucí výzkum v této podobě opakovat, aby bylo možné mapovat průběžný vývoj na trhu práce.

Role autorů | Článek byl vytvořen v rámci doktorského studia první autorky za finanční podpory Grantové agentury UK. První autorka zpracovala kompletní rešerši, ve spolupráci s dalšími autory vytvořila dotazník a provedla sběr dat, následně interpretovala data a zpracovala výsledky. Druhý autor je školitelem první autorky, podílel se na tvorbě výzkumného designu a konzultoval podobu dotazníku, zajistil záštitu Kliniky adiktologie pro výzkum, spolupracoval při tvorbě článku. Poslední autor spolupracoval na přípravě dotazníku, poskytoval konzultace z pohledu statistika, následně analyzoval a zpracoval statistická data, spolupracoval při interpretaci. Všichni tři autoři přispěli ke vzniku článku a schválili konečnou podobu manuskriptu.

Konflikty zájmů | Bez konfliktu zájmů.

LITERATURA / REFERENCES

- Adams, P. J., Sellman, D., Newcombe, D., Adamson, S., White, S., Deering, D. & Todd, F. (2017). Postgraduate alcohol and other drug practitioner training in New Zealand: Significant influences. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, May 2017, 468–474.
- Babor, T. F. (2000). Past as prologue: The future of addiction studies. *Addiction*, 95(1), 7–10. doi: 10.1046/j.1360-0443.2000.95172.x.
- Butler, S. (2011). Addiction counsellors in the Republic of Ireland: Exploring the emergence of a new profession. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 18, 259–302. doi: 10.3109/09687637.2010.519360.
- Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK a VFN v Praze. (2011). Akreditační spis studijního programu adiktologie.
- Colombo Plan. (2017). International Centre for Credentialing and Education for Addiction Professionals. Retrieved 2017-10-25 from <http://colombo-plan.org/icce/>.
- Český statistický úřad. (2017). Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity – červen 2017. Retrieved 26/7/2017 from <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-cerven-2017>.
- International Consortium of Universities for Drug Demand Reduction. (2017). Curricula UPC/UTC. Retrieved 2017-11-05 from <http://www.icuddr.com/curricula-upcutc/>.
- Kačírková, R. E. (2015). Evaluace prezenční formy bakalářského studijního oboru adiktologie z pohledu absolventů studia. [Evaluation of full-time form bachelor's study field of Addictology from the perspective of graduates]. Praha, 2015. 156 s., 20 příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie. Vedoucí práce Libra, Jiří.
- Koucký, J., Ryška, R. & Zelenka, M. (2014). Reflexe vzdělání a uplatnění absolventů vysokých škol. Výsledky šetření REFLEX 2013. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Libra, J., Adameček, D., Herzog, A., Krutilová, D., Randák, D., Sklenář, V., & Šedivá, D. (2015). Standardy odborné způsobilosti služeb pro užívatele drog. Praha: Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky.
- Messum, D. G., Wilkes, L. M., Jackson, D. & Peters, K. (2016). Employability skills in health services management: perceptions of recent graduates. *Asia Pacific Journal of Health Management*, 11 (1).
- Ministerstvo zdravotnictví ČR. Vyhláška, kterou se mění vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů.
- Miovský, M. (2007). Zdravotnický obor adiktologie: reflexe vzniku, současného vývoje a budoucího směřování a kvalifikačního studia. [Medical Discipline of Addictology: Reflections on the Origin, Recent Developments, and Future Orientation of the Specialised Academic Programme]. *Adiktologie*, 7(2), 30–45.
- Miovský, M. (2014). Koncept vzdělávání v oboru adiktologie pro období 2014–2020. Praha: Klinika adiktologie.
- Miovský, M., Miller, P., Grund, J. P., Beláčková, V., Gabrhelík, R. & Libra, J. (2015). Academic education in addiction (addiction science) in the Czech Republic: Analysis of the (pre-1989) historical origins. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 32(5), 527–538.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., Libra, J., Popov, P., Pavlovská, A., Kalina, K., Miller, P. M. & Grund, J.-P. C. (2016). The Prague comprehensive model of academic addiction (Addiction Science) education. *Adiktologie*, 16(1), 36–49.
- Paulík, K. (2004). Ženy a muživ sociální práci. *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování*. Retrieved 20/6/2017 from <http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/paulik.pdf>.
- Pavlovská, A., Miovský, M., Babor, T. F. & Gabrhelík, R. (2017). Overview of the European university-based study programmes in the addictions field. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 24(6), 485–491, doi: 10.1080/09687637.2016.1223603.
- Pavlovská, A., Peters, R. H., Gabrhelík, R., Miovský, M., Sloboda, Z., & Babor, T. F. (2018). Overview of the university-based addiction studies programmes in the United States. *Journal of Substance Use*. doi:10.1080/14659891.2018.1505970.
- Polesná, P. (2016). Uplatnění absolventů vysokých škol na trhu práce. Praha, 2016. 81 s., 1 příl. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská. Vedoucí práce Legnerová, Kateřina.
- Profesia CZ. (2017). Platy v kategorii: Zdravotnictví a sociální péče. Retrieved 18/8/2017 from <http://www.platy.cz/platy/zdravotnictvi-a-socialni-pece>.
- Schneiderová, A. (2014). Uplatnění absolventů bakalářského studia jednooborové psychologie FF OU. *Psychologie a její kontexty*, 5 (2), 63–69.
- Skácelová, P. & Vojtěch, J. (2009). Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol v období ekonomické krize. Praha: NÚOV.
- Sklenářová Francová, K. & Janoušková, V. (2010). Průzkum, Uplatnění současných absolventů oboru adiktologie – provedení v roce 2010. PPT prezentace retrieved 16/12/2016 from www.asociace-adiktologu.cz/wp-content/uploads/2010/12/2010-uplatneni-absolventu-adiktologie.ppt.
- Šeďa, V. & Šeďová, K. (2012). Uplatnění absolventů Vysokého učení technického v Brně v praxi: absolventi z let 2009 a 2010. Brno: VUT.
- Taleff, M. J. & Csac, M. A. C. (2003). The state of addictions education programmes: Results of an international cross-sectional survey. *Journal of Teaching in the Addictions*, 2, 59–66. doi: 10.1300/J188v02n01_05.
- van Boekel, L. C., Brouwers, E. P. M., van Weeghel, J., & Garretsen, H. F. L. (2014). Healthcare professionals' regard towards working with patients with substance use disorders: Comparison of primary care, general psychiatry and specialist addiction services. *Drug and Alcohol Dependence*, 134, 92–98. doi:10.1016/j.drugalcdep.2013.09.012.
- Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.
- Zákon č. 96/2004 Sb., Zákon o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu lékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o lékařských zdravotnických povoláních). Ministerstvo zdravotnictví ČR.